

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες (27) Το Ρέθιμος του Παντελή Πρεβελάκη

Λογοτεχνικός περίπατος στον τόπο και στον χρόνο της μικρής και συμμαζεμένης πολιτείας (μέρος IV)

Συνεχίζουμε την περιήγησή μας στο μεσοπολεμικό Ρέθιμο του Παντελή Πρεβελάκη και του «Χρονικού» του, μετά από την παρεμβολή αναδιφύσεων για τους αιμύνητους Γ. Εκκεκάκη και Μ. Τσιριμονάκη. Στο μεταξύ την Δευτέρα 31 Ιουλίου είχαμε την ευκαιρία να πραγματοποιήσουμε την περιήγησή μας και «επί του πεδίου», με μια εβδομηνταριά συνοδοιπόρους, μέλη της ομάδας «Βιβλίο, τόσι και φιλότιμο» του Β' ΚΑΠΗ Ρεθύμνου και με φίλους του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Ρεθύμνης, το οποίο και φιλοξένησε την προβολή που επακολούθησε. Θα ήθελα λοιπόν να τους ευχαριστήσω όλους, όπως και τους υπεύθυνους του ναού της Αγίας Βαρβάρας, που παρέτειναν το άνοιγμα κατά μία ώρα για χάρη μας, αλλά και τους ιδιοκτήτες των Peri Studios, που δέχτηκαν την «συ-

νεπαρσά» μας στην ήσυχη αυλή τους, στην αυλή δηλαδή του θρυλικού «Σχολείου της κυρίας Αμαλίας». Σε αντάλλαγμα τους υποσχεθήκαμε για το μέλλον μια αναμνηστική εκδήλωση στον ίδιο αυτό χώρο, με μια εκδήλωση λόγου και εικόνας, που θα μπορούσε να πάρει το όνομα «Ένα απόβραδο στο σχολείο της κυρίας Αμαλίας». Κι ακόμα θα ήθελα να ευχαριστήσω τις υπεύθυνες του ΚΑΠΗ **Κατερίνα Κατσιμάνη** και **Κατερίνα Τσακάλη**, για την ευκαιρία που μου έδωσαν να επικοινωνήσω με τα μέλη του, όπως και ιδιαιτέρως την ακούραστη κυρία **Γαληνού**, που με τον χαριτωμένο μπέμπη της στο καρότσι δεν φάνηκε να κουράζεται ύστερα από δύομισι ολόκληρες ώρες! Ας συνεχίσουμε όμως την περιήγησή μας, ελπίζοντας και οι αναγνώστες της στήλης θα αποδειχτούν το ίδιο ακούραστοι...

Ο ξεπεσμός της αρχοντικής πολιτείας διαβάζεται στο δρόμο τούτο όπως σε τεφτέρι ανοιχτό. Αγαθά γεροντάκια, πούχανε μια φορά αλιβερβίσι με τη Σμύρνη, με την Πόλη, με το Μισίρι και το Τριέστι, κάθονται σήμερα άνεργα μπροστά στις μόντρες τους. (Χρονικό 1938, 16)

Ένα από τούτα τα ξεπεσμένα και σα να πούμε αλλοστρατισμένα μαγαζιά είτανε και του Κυρ Ιωάννη Κόνσολα του Σμυρνού. (Χρονικό 1938, 18)

Η δεύτερη πλατεία στράτα της πολιτείας, που κατέβαινε από τη Μεγάλη Πόρτα στον Πλάτανο, είχε άλλη όψη, τέτοια που θάχει, λέω με το νου μου, μια δημοσιά όταν χωριά συγκάρταλα την πλημμυρίζουσε σε ώρα ξεσπιτωμού. (Χρονικό 1938, 26)

Στην Αγορά, οι εμπόροι είτανε Χριστιανοί και Τούρκοι, του ενός το μαγαζί στο πλάι του άλλου, χωρίς διάκριση. (Χρονικό 1938, 29)

Ο καθαυτό τούρκικος μαχαλάς άρχιζε και που τελειώνει ο μεγάλος αυτός εμπορικός δρόμος, δηλαδή από τον Πλάτανο, πούναι πλατεία και σταυροδρόμι... (Χρονικό 1938, 30)

Στον Πλάτανο, που λέγαμε τώρα-δά, και στο λιμάνι, κοντά στον ταρσάνα, είταν οι δυο μεγάλοι τούρκικοι καφενέδες, που σαν ετούτους δύσκολο νάχεις άλλους ιδωμένους. (Χρονικό 1938, 47)

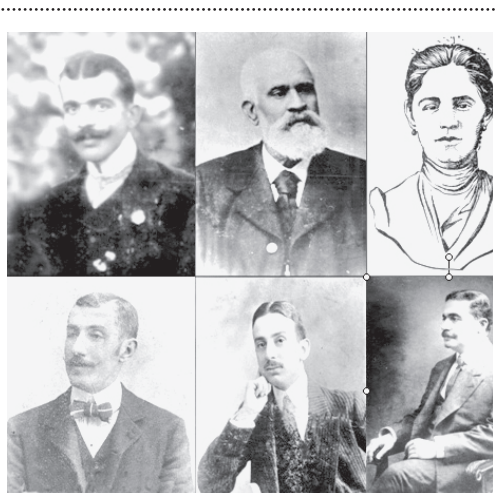
Ο πιο μεγάλος ήταν ο λιμανιώτης, πούπιανε το φάρδος μιας ολάκερης γειτονιάς από δρόμο σε δρόμο, γιατί τη μια του πόρτα την είχε από στεριάς κ' η άλλη έβγανε στη θάλασσα... (Χρονικό 1938, 47)

Τα κοπέλια φέρνανε τους ναργιλέδες πάνω στο πατάρι, συγυρίζανε το τουμπέκι στο λουλά και πθώνανε πάνω το κάρβουνο... Ετότες, ο κάθε μεγαλοσιάνος τούρκος, με αλογάρισση μακαριότητα... έφερνε το κεχρμιπαρένιο γουλί στο στόμα του... (Χρονικό 1938, 47)

Τέτοια αρχοντόσογα είταν πολλά μέσα στο Ρέθιμο... Βυζαντινοί λογιούνταν οι Μελίσσηνοι, οι Βλαστοί, οι Καλλέργηδες, οι Γαβαλάδες, οι Σκορδίληδες, οι Βαρούχηδες, οι Καλαφάτηδες, οι Δαφυμιληδες και κάμποσοι άλλοι. (Χρονικό 1938, 64)

Βενετσιάνικη ρίζα είχαν οι Νταντόλοι, οι Νταμολίνοι, οι Μοάτσοι... (Χρονικό 1938, 64)

...οι Σαουνάτσοι, οι Βενιέρηδες, οι Βερνάρδοι. (Χρονικό 1938, 64)

Τέτοιες μέρες τα σπίτια τους [των προξενών] κρεμούσανε κάτι σημαίες μεγάλες ίσαμε τη στρώση του δρόμου και, καθώς είτανε τόνα με τάλο γειτονικά, η οδός Τσάρου ανθοβολούσε από τις παρδαλές βαφές. (Χρονικό 1938, 67-68)

Παρατηρήσεις για τα αποσπάσματα και τις εικόνες

1. Οι εμπορικές σχέσεις του Ρεθύμνου με τη Σμύρνη, την Αλεξάνδρεια και την Τερζέστη δεν αποτελούν μυθεύματα του συγγραφέα αλλά ιστορική πραγματικότητα. Μερικοί μάλιστα Ρεθεμνιώτες έμποροι διατηρούσαν δικά τους πλοία για τη διεκδότησή των σχέσεων αυτών (**Γεώργιος Σκουλούδης**, **Αλή Βαφή Σελιανάκης** κ.ά.), ενώ προϊόντα εισηγμένα από τις περιοχές αυτές αναφέρονται ήδη από το 1740 στο γνωστό διαφημιστικό στιχούργημα του Ρεθύμνου. Περισσότερα πάνω στο θέμα μπορεί να βρει ο ενδιαφερόμενος στο βιβλίο μου «Ρέθιμο και θάλασσα. Μια ιστορική σχέση».
2. Ο «κύριος **Ιωάννης Κόνσολας ο Σμυρνιώτης**» θα πρέπει να ήταν αναλυτικά η **Μαρία Τσιριμονάκη**. Υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους εμπόρους της πόλης, με κεντρικό κατάστημα απέναντι ακριβώς από την Αποβάθρα. Στην Κατοχή επιβίωσε πουλώντας τα πολεήματα των εμπορευμάτων του, εν είδει συγκαλυμμένης επαίτιας.
3. Κάτω από το ψευδώνυμο «**Αμβρόσιος Μοσενίγος**» θα πρέπει να κρύβεται ο μεγαλέμπορος ξυλειαίας **Γεώργιος Σκουλούδης**, ο οποίος χρεοκόπησε το 1918. Διατηρούσε αντίστοιχο εμπορικό κατάστημα και στην Τερζέστη.
4. Ο **Παντελής Πρεβελάκης** αναφέρει ότι η πλειοψηφία των εμπορευμάτων της Μικρής Αγούρας, πλην του ελαιολάδου, προερχόταν από μικροκλοπές. Δεν μπορούμε να απορρίψουμε την άποψη αυτή ούτε όμως και να την επιβεβαιώσουμε. Είναι πιθανόν ο συγγραφέας να αναφέρεται συγκεκριμένα στην περίοδο 1917-1922, οπότε πραγματικά οι παραβατικές συμπεριφορές αυτού του τύπου ήταν σε ημερήσια διάταξη στην Κρήτη.
5. Αξίζει να υπομνηματιστεί η φωτογραφία των τριών εμπορικών καταστημάτων, η οποία προέρχεται από το αρχείο του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Ρεθύμνης: από αριστερά υφασματεμπορικό **Δερμιτζάκη**, γοβατζίδικο **Μουσταφά** και παντοπωλείο **Λίτινα**.
6. Οι εικονιζόμενοι στις φωτογραφικές συνθέσεις Ρεθεμνιώτες απόγονοι αρχοντορωμαίων είναι κατά σειρά: στην πρώτη η **Αναστάσιος Βλαστός**, **Σταύρος Καλέργης**, **Ανδρέας Γαβαλάς**, **Στυλιανός Σκορδίλης**, **Αλέξανδρος Βαρούχας** και **Νικόλαος Βαρούχας**, στη δεύτερη οι **Νικόλαος Δάνδολος**, **Στυλιανός Δάνδολος**, **Παρασκευή Δαμουλή**, **Στυλιανός Μοάτσος**, **Γεώργιος Μοάτσος** και **Θεμιστοκλής Μοάτσος**, και στην τρίτη φωτογραφική σύνθεση οι **Ανδρέας Σαουνάτσος**, ο **Γεώργιος Σαουνάτσος**, ο **Θεμιστοκλής Σαουνάτσος**, ο **Ιωάννης Σαουνάτσος**, ο **Γεώργιος Βενιέρης** και ο **Ευθύμιος Βερνάρδος**.
7. Στην φωτογραφία της σημερινής οδού Τσάρου υπάρχουν τουλάχιστον δέκα αναπεταμένες σημαίες, από τις οποίες ευχερώς διακρίνονται εκείνες της Ελλάδας, της Κρητικής Πολιτείας, της Γαλλίας και της Μεγάλης Βρετανίας.

* Ο Χάρης Στρατιδάκης είναι Δρ Παιδαγωγικής-ερευνητής-συγγραφέας strharis@yahoo.gr